

7. Hitchens Ch. Political Animals [Electronic resource] / Ch. Hitchens // The Atlantic. – 2002. – Mode of access : <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2002/11/political-animals/2614/>
8. Gardner L. «Long essay» on Coldwar history [Electronic resource] / L. Gardner // Rutgers University. – 1997–2007. – Mode of access : http://www.h-net.org/~diplo/essays/PDF/Gardner_LongEssay.pdf
9. Kristof N., WuDunn Sh. The Women's Crusade [Electronic resource] / N. Kristof, Sh. WuDunn // The New York Times. – 2009. – Mode of access : <http://www.nytimes.com/2009/08/23/magazine/23Women-t.html#>
10. Partridge E. «Country First?» – The Question of Loyalty [Electronic resource] / E. Partridge // The Crisis Papers. – 2008. – Mode of access : <http://www.crisispapers.org/essays8p/loyalty.htm>
11. Partridge E. A Battle is Won, but the War Continues [Electronic resource] / E. Partridge // The Crisis Papers. – 2009. – Mode of access : <http://www.crisispapers.org/essays8p/election2008.htm>
12. Partridge E. A Window of Opportunity [Electronic resource] / E. Partridge // The Crisis Papers, 2006. – Mode of access : <http://www.crisispapers.org/essays6p/window.htm>
13. Partridge E. Election 2008: Who Decides? The People or the Programmers? [Electronic resource] / E. Partridge // The Crisis Papers. – 2008. – Mode of access : <http://www.crisispapers.org/essays8p/election2008.htm>
14. Partridge E. The Great American Election Charade [Electronic resource] / E. Partridge // The Crisis Papers. – 2008. – Mode of access : <http://www.crisispapers.org/essays8p/charade.htm>
15. Roland J. The Social Contract and Constitutional Republics [Electronic resource] / J. Roland // Constitution Society. – 2007. – Mode of access : <http://constitution.org/soc/cont.htm>

Торговец Юлия. Текст-типологические особенности социально-политического эссе в американской лингвокультурной традиции: хромотопный контекст. В статье рассматривается хромотопный контекст текстового уровня СПЭ американской лингвокультурной традиции начала XXI века. Проанализированы инвариантные и вариативные текст-типологические признаки хромотопного контекста СПЭ в различных позициях текста. К инвариантным признакам хромотопного контекста в инициальной позиции текста относим функционирование реальной модальности, которая реализуется путем употребления временных форм Present Simple / Perfect / Continuous и Past Simple. Медальная позиция тестов СПЭ характеризуется использованием, наряду с реальной модальностью, ирреальной модальностью возможности, желательности и необходимости. Для финальной позиции текстов СПЭ инвариантным является использование ирреальной модальности. К экспликатерам категории времени и пространства в этом исследовании относим следующие хромотопные маркеры: антропонимы, топонимы и реалии.

Ключевые слова: объективная модальность, хромотопные маркеры, инвариантные/вариативные текст-типологические признаки.

Torhovets Yuliya. Text Typological Features of Socio-Political Essay in American Lingua-Cultural Tradition: Chronotopic Context. The article focuses on chronotopic context of textual level of socio-political essay in American lingua-cultural tradition. Variable and invariable text-typological features of SPE in chronotopic context have been analyzed in this research. Functioning of real objective modality, which is implemented through the use of Present Simple / Perfect / Continuous and Past Simple, is regarded as invariable feature of chronotopic context of SPE in initial position of the text. Medial position of SPE is characterized by the use of, along with real objective modality, unreal objective modality of possibility, desirability and necessity. Functioning of unreal modality can be regarded as invariable text-typological features of SPE in final position of the text. Analysis shows that chronotopic markers, such as anthroponyms, toponyms and realities, explicate textual categories of time and space.

Key words: objective modality, chronotopic markers, invariable/variable text-typological features.

Стаття надійшла до редколегії
04.02.2013 р.

УДК 811.112.2'38

Оксана Туришева

Про кореляцію авторського та мовного стилів

Статтю присвячено аналізу авторського стилю (ідостилю, ідіолекту) у співвідношенні з конкретними мовними стилями на прикладах німецьких прозових творів другої половини XX – початку XXI ст. Антропоцентрична, лінгвопрагматична та прагмастилістична спрямованість досліджень, присвячених аналізу ідіостилю,

© Туришева О., 2013

засвідчує про актуальність цієї теми в руслі останніх мовознавчих тенденцій. У статті описано поетапний хід стилістичного аналізу художнього твору та представлено різні класифікації мовних стилів. У роботі йдеться про те, що сучасна німецька література під впливом демократичних поглядів суспільства та масової поп-культури тяжіє до стилю, наближеного до повсякденної розмовної мови. Висновки ґрунтуються на твердженні, що мовний стиль тезаурусу будь-якого художнього твору має індивідуально-соціальний характер та є однією з передумов визначення індивідуального стилю автора.

Ключові слова: мовний стиль, ідіостиль, ідіолект.

Постановка наукової проблеми та її значення. Другою хвилею активізації вивчення авторського стилю після робіт В. В. Виноградова, М. М. Бахтіна, Г. О. Винокура та інших учених можна вважати кінець ХХ – початок ХХІ ст. Йдеться не лише про доробки вітчизняних (В. А. Кухаренко, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Ставицької та ін.) та зарубіжних (Г. Міхель, Б. Сандіг, В. Сандерс, Б. Совінські, В. Флейшер та ін.) мовознавців, а й про суттєву за обсягом та значенням кількість робіт молодих науковців, чий дослідження присвячено вивченню окремих аспектів ідіостилу різних прозаїків і поетів (Мельник Г. І. Онімідон у структурі ідіостилу (на матеріалі поезії Євгена Маланюка), 2000; Мазєпова О. В. Лінгвістичні особливості ідіостилу Сохраба Сепехрі, 2007; Півень В. Ф. Ідіостиль поетичних творів Святослава Гординського, 2005 тощо).

Абсолютно очевидно є антропоцентрична, лінгвопрагматична та прагмастилістична спрямованість досліджень, присвячених аналізу ідіостилу. Це робить їх актуальними та потрібними для науки в контексті останніх мовознавчих тенденцій. Авторський стиль є віддзеркаленням мовної ментальності певної епохи, а, отже, й індивідуальних мовленнєвих особливостей представників цієї епохи.

Мета статті – схарактеризувати загалом авторський стиль у співвіднесенні з конкретними мовними стилями на матеріалі німецької художньої прози.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Будь-який текст (особливо художній) є продуктом мовленнєво-мисленнєвої діяльності суб'єкта, відображенням мовної особистості автора в певну епоху, враховуючи її національні реалії, рівень культурного розвитку, політичну ситуацію тощо.

У «Літературознавчому словнику-довіднику» наведено таке визначення поняття «індивідуальний стиль»: «Індивідуальний стиль – це іманентний (властивий його внутрішній природі) прояв істотних ознак таланту в конкретному художньому творі, мистецька документалізація своєрідності світосприйняття певного автора, його нахилу до ірраціонального чи раціонального мислення, до міметичних принципів (принципів уподібнення) чи розкутого образотворення, його естетичного смаку, що сукупно формують неповторне явище» [3, с. 312].

В. А. Кухаренко визначає стиль письменника як «індивідуальну мовленнєву систему автора, яка відображає суб'єктивне сприйняття ним світу об'єктивної дійсності та реалізує його ідейно-естетичні установки» [2, с. 9–10].

Однак мовленнєву систему окремого автора неможливо пояснити тлумаченням цього потенціалу як категорії винятково «індивідуально-стилістичної». Будь-який текст, крім зазначених вище авторських, особистісно-маркованих елементів, містить також (поряд зі стилістично нейтральними) функціональностильові або жанрові компоненти. Особливості вживання всіх названих мовних елементів у поєднанні з індивідуальними перевагами щодо частотності вживання тих чи тих компонентів залежать від особистих уподобань автора, його життєвого досвіду, освіти, кругозору тощо. У такий спосіб реалізується характерна, представлена як «мовний відбиток пальців», індивідуальна авторська стилістика [14, с. 90].

Відповідно до рекомендацій І. М. Колегаєвої, викладених у вступі до монографії «Індивідуально-художественный стиль и его исследование» (за заг. ред. В. А. Кухаренко), аналіз будь-якого художнього твору проводиться поетапно: першим етапом передбачено вивчення ідіолекту письменника, тобто окремо розглядаються одиниці синтаксичного, лексичного, морфологічного, фонетичного рівнів, їх частотність і розподіл у тексті. Такий аналіз відповідає на запитання, що використовує автор, виділяє зони частотних та рідкісних явищ [2, с. 6].

Важливість такого етапу аналізу підтверджує М. Л. Гаспаров: «Частотний тезаурус мови письменника – ось що таке «художній світ» у перекладі на мову філології» [1, с. 125].

На другому етапі розв'язується питання, як використовуються мовні засоби й чому відібрано саме їх. Можна припустити, що категорії, форми та структури, які найчастіше повторюються в тексті

певного твору чи кількох творів одного автора, одного напрямку, є для нього характерними. Визначити закономірності функціонування цих характеристик можна лише в контексті, адже лише в ньому здатен актуалізуватися – набутти стилістичної функції – будь-який мовний елемент. Такий поетапний метод аналізу дає змогу використовувати і кількісний, і якісний підхід до художнього твору, розглядати його і як факт мови, і як факт мистецтва [2, с. 6].

Про важливість кількісного та якісного аналізу мовних одиниць говорить також Г. Міхель. Його методика дослідження стилю ґрунтується на двох основних методах: аналізу, який складається з трьох етапів, та синтезу [15, с. 142–143]. Одним з етапів аналізу є вивчення стилістичних елементів, представлених одиницями різних рівнів, серед яких лексичні одиниці займають провідні позиції.

Отже, ідіолект письменника є сукупністю мовних одиниць різних рівнів, які є відображенням індивідуального світосприйняття певного автора. Такий індивідуалізм позначається і на нормативному характері вживання тих чи тих мовних одиниць: «Ідіолект – індивідуальний різновид мови, представлений сукупністю різних ознак мовлення окремого носія мови (індивіда). Ідіолект містить ознаки норми і узусу відповідної мови, демонструє екземплярний рівень лінгвальної діяльності» [5, с. 191].

Викладений вище матеріал указує на очевидність суб'єктивності ідіолекту, який виявляє ознаки ідіостилу. Але кожен ідіостиль має також і об'єктивний бік: загальний стан літературної мови певної епохи, вид мовлення (усне, письмове), форма комунікації (діалог, монолог), жанр, функція твору і т. д. [4, с. 145]. Відповідно до цього, можна також говорити про еволюцію ідіостилу, модифікації поетичного слова окремого письменника (фрази типу «ранній/пізній Гете»).

Стилістика індивідуального мовлення спрямована на дослідження закономірностей і мовних ресурсів індивідуальних стилів майстрів художнього слова [5, с. 693].

Одним із вагомих та досить популярних серед дослідників аспектів дослідження ідіостилу письменника є кількісний або частотний аналіз лексичних одиниць у поєднанні з якісним аналізом – вивченням особливостей їх функціонування, актуалізації в контексті. У межах зазначеного напрямку дослідження важливим моментом є аналіз лексичних одиниць із погляду їх належності до певного мовного стилю.

Типологію мовних стилів або стилістичних прошарків (у широкому розумінні) можна вважати більш-менш сталою, наявні класифікації різняться між собою несуттєво і зводяться до ідентичного умовного поділу на високий (*gehoben*), нейтральний (*Standard*) та знижений (*Substandard*) стиль. У межах названих стилістичних прошарків різні лінгвісти виділяють такі складники:

1) класифікація мовних стилів за Р. Клапенбах: поетичний (*dichterisch*), високий (*gehoben*, сюди ж належить *Amts-*, *Papierdeutsch*), нейтральний (*normalsprachlich*), розмовний (*umgangssprachlich*), знижено-розмовний (*salopp-umgangssprachlich*), вульгарний (*vulgär*) [11, с. 367];

2) класифікація мовних стилів за Г.-Д. Гельфертом: пишномовний (*gespreizt*), високий (*gewählt*), офіційний (*förmlich*), нейтральний (*neutral*), знижений (*salopp*), вульгарний (*vulgär*) [8, с. 79];

3) класифікація мовних стилів за В. Флейшером: високий/образний (*gehoben/bildungssprachlich*, сюди ж належить і поетичний стиль), нейтральний (*normalsprachlich*, сюди ж належить офіційний), розмовний (*umgangssprachlich*), знижений (*salopp*), вульгарний (*vulgär*) [7, с. 104].

Аналізуючи німецьку прозу ХХ ст., Г.-Д. Гельферт відзначає панівне становище високого (*gehoben*) стилю аж до середини ХХ ст., при цьому дослідник зазначає: якщо у творах Томаса Манна та Роберта Мусіля такий стиль є засобом вираження іронії, то в роботах багатьох інших авторів (Ганс Каросса, Стефан Андрес, Елізабет Ланггессер та ін.) трапляється «високонапружений» поетизований стиль, який сьогодні видається настільки старомодним, що складається враження, наче такі твори були написані в ІХ ст. [8, с. 79]. Недоречно було б заперечувати той факт, що сучасна німецька література також представлена авторами, які дотримуються усталених канонів дотримання високого стилю для створення високохудожніх творів. Такий стиль викладу і сьогодні німецькі літературні критики оцінюють переважно позитивно (наприклад, роман В. Г. Зебальда «Austerlitz», роман У. Телькампа «Der Eisvogel» або «Der Turm»). Але для сучасного масового читача він є анахронічним [8, с. 81].

Більшість авторів, розквіт творчості яких припадає на другу половину ХХ ст. (Гейнріх Белль, Гюнтер Грасс та ін.), звільнилася від нав'язаного німецькомовною традицією «поетичного примусу» і створили стиль, наближений до повсякденної розмовної мови. Поряд із цим під впливом сучасної поп-культури в літературу все більше проникає знижений стиль. Типовим прикладом є роман Томаса Бруссіґа «Helden wie wir» (1995) [6], у якому досить широким є вживання зниженої лексики, яка використовується для вираження іронії та сексуальної метафорики в романі. Роман Герти Мюллер «Гойдалка дихання» (2009) [12] хоч і написаний, на думку деяких критиків (Ina Hartwig, Christopher

Schröder) [10], поетично, але зумовлене змістом твору широке вживання стилістично зниженої лексики дає змогу авторці зробити читача співучасником подій, які описуються у творі, занурити його в похмурий побут трудового табору. У романі відомого німецького письменника Еугена Руге «In Zeiten des abnehmenden Lichts» (2011) [13] також абсолютно очевидним є бурлескний, позбавлений манірності тон викладу, максимально наближений до більш зниженого розмовного стилю. Мовний стиль Екгарда Геншейда в романі «Aus der Kümmerneiß» (2012) [9] змінюється від нейтрального до знижено-розмовного (від нейтрального «Gott in der Höhe» до вульгарного «gottverfickt»).

Сучасна мораль та іноді занадто демократичні погляди суспільства часто спонукають письменників, що належать до так званого «вищого літературного рангу», уникати зайвої поетизованості та бути ближчими до читачів, зокрема завдяки знижено-розмовному стилю викладу.

Висновки. Установлення належності лексичних одиниць тексту до певного мовного стилю є однією з передумов визначення загальної стилістичної характеристики твору/творів автора, що, у свою чергу, дає змогу говорити про ідіостиль письменника. При цьому варто зазначити, що наявність у тексті різноманітних за стилістичним забарвленням елементів (зокрема знижено-розмовних) жодним чином не применшує художньої цінності твору, не порушує його композицію, навпаки, це дає змогу читачеві отримати докладніші характеристики персонажів (у т. ч. соціальні), глибше зануритися в текст, а також, з одного боку, позбавляє стиль викладу монотонності та одноманітності завдяки варіативності, а з іншого – сприяє загальній стилістичній єдності твору («Вимога до стилістичної єдності ... виражається передовсім у тому, що береться до уваги загальний мовний стиль слів» [14, с. 220]).

У вправних руках майстра знижена лексика стає засобом художньої майстерності, має смислове навантаження та стилізує висловлювання відповідно до задуму автора. Загалом стилістичні прошарки мови мають індивідуально-соціальний аспект. Вони визначають індивідуальний стиль [16, с. 4].

Неправильно було б розуміти індивідуальність як «мовну оригінальність у пошуках власного я»; свавільний та невмотивований спосіб викладу, манірний стиль є ознакою дилетантства, а не оригінальності. Цінною є справжня індивідуальність: комунікативна сила написаного є тим більшою, чим сильніше враження справляє спосіб викладу, стиль, який свідчить про те, що за сказаним стоїть особистість – індивідуальність [14, с. 91].

Перспективи подальшого дослідження. Перспективним в аспекті подальших досліджень є аналіз діалогів художнього твору. З одного боку, оскільки діалог є аналогом усного розмовного мовлення, то у своєму складі й організації відображає притаманні йому закономірності – ситуативність, спонтанність, орієнтованість на співрозмовника, суб'єктивну співвіднесеність із предметом мовлення тощо. З іншого боку, він виконує характерологічні завдання, безпосередньо виражає індивідуальні особливості мовців, їх незалежний від авторського життєвий, ідеологічний, територіальний, соціальний статус. Мовлення персонажа створює автор, але існує окремо від нього [2, с. 7–8]. Отже, діалог функціонує в тексті як особлива система. Зважаючи на його характеристики, діапазон (зокрема стилістичну диференціацію) мовних засобів, які автор використовує для створення діалогів, і, відповідно, поле для дослідницької діяльності є надзвичайно широким.

Джерела та література

1. Гаспаров М. Л. Художественный мир писателя: тезаурус формальный и тезаурус функциональный / М. Л. Гаспаров // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука, 1988. – С. 125–136.
2. Индивидуально-художественный стиль и его исследование / под общ. ред. В. А. Кухаренко. – Киев ; Одесса : Вища шк., 1980. – 168 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / ред.-упоряд. Р. Т. Гром'як та ін. – 2-ге вид., оновл. – К. : Академія, 2007. – 752 с.
4. Прибыток И. И. Некоторые особенности индивидуально-художественных стилей английских писателей / И. И. Прибыток, А. Г. Иткина // Специфика и эволюция функциональных стилей. – Пермь : [б. и.], 1979. – С. 144–160.
5. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
6. Brussig Th. Helden wie wir. Roman / Thomas Brussig. – Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch Verlag, 1998. – 325 S.
7. Fleischer W. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer, G. Michel, G. Starke. – 2 Auflage. – Frankfurt am M. ; Berlin ; Bern ; New York ; Paris ; Wien : Peter Lang, 1996. – S. 341.

8. Gelfert H.-D. Was ist gute Literatur? Wie man gute Bücher von schlechten unterscheidet / Hans-Dieter Gelfert. – 3, überarbeitete Auflage. – Nördlingen : Verlag C. H. Beck, 2010. – 224 s.
9. Henscheid E. Aus der Kümmerneiß: Ein gotteskundlicher. Roman / Eckhard Henscheid. – Erlangen : Wildleser Verlag Klaus Gasseleder, 2012. – 168 s.
10. Müller H. Atemschaukel [Electronic resource] / Herta Müller, Ina Hartwig, Christopher Schröder // Rezensionennotiz zu Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 05.09.2009. – Mode of access : <http://www.perlentaucher.de/buch/herta-mueller/atemschaukel.html>
11. Lexikologie. Ein internationales Handbuch zur Natur und Struktur von Wörtern und Wortschätzen / hrsg. von D. Alan Cruse. – Halbband 1. – Berlin : Walter de Gruyter GmbH, 2002. – 942 s.
12. Müller H. Atemschaukel : Roman / Herta Müller. – München : Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG, 2009. – 304 s.
13. Ruge E. In Zeiten des abnehmenden Lichts : Roman / Eugen Ruge. – Hamburg : Rowohlt Verlag GmbH, 2011. – 432 s.
14. Sanders W. Das neue Stilwörterbuch / Willy Sanders // Stilistische Grundbegriffe für die Praxis. – Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2007. – 265 s.
15. Sowinski B. Stilistik. Stiltheorien und Stilanalysen / Bernhard Sowinski. – 2 überarbeitete und aktualisierte Auflage. – Stuttgart ; Weimar : Verlag J. B. Metzler, 1999. – 248 s.
16. Wagenhoffer N. Stilistik: Stilfiguren. Studienarbeit [Electronic resource] / Noemi Wagenhoffer. – 2008. – S. 18. – [Mode of access] : <http://www.hausarbeiten.de/faecher/vorschau/126208.html>

Турьшева Оксана. Про кореляцію авторського і мовного стилю. Стаття присвячена розгляду авторського стилю (идіостіля, ідіолекта) в сукупності з конкретними мовними стилями на прикладі німецької прозаїки другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Антропоцентрична, лінгво-прагматична та прагматистична спрямованість досліджень, присвячених аналізу ідіостіля, свідчить про актуальність даної теми в руслі останніх мовознавчих тенденцій. У статті описується поетапний хід стилістичного аналізу художнього твору і представлено різні класифікації мовних стилів. У роботі дається висновок про те, що сучасна німецька література під впливом демократичних поглядів суспільства та масової поп-культури тягнеться до стилю, близького до повсякденної розмовної мови. Висновки ґрунтуються на твердженні, що мовний стиль твору має індивідуально-соціальний характер і є однією з передумов визначення індивідуального стилю автора.

Ключові слова: мовний стиль, ідіостіль, ідіолект.

Turysheva Oksana. Correlation of Author's Style and Language Register. The article deals with the problem of correlation of author's style (idiostyle, idiolect) and language register based on the German fiction of the second half of XX – early XXI century. Anthropocentric, linguo-pragmatic and pragma-stylistic orientation of researches, that analyse the idiostyle, shows the timeliness of the topic in the mainstream of modern linguistic trends. The article presents phased progress of stylistic analysis of the fiction (according to the recommendations represented in the monograph [2], edited by V. Kucharenko) and different classifications of language register. The paper gives an opinion that modern German belles-letters gravitates toward the style of the colloquial language. That happens under the influence of democratic views of the modern society and popular culture. The conclusion is based on the cautious assertion that language register of the fiction has individual-social character and is a prerequisite to determining the individual style of the author.

Key words: language register, idiostyle, idiolect.

Стаття надійшла до редколегії
14.03.2013 р.

УДК 811.111'27

Ірина Чарікова

Соціокультурна мотивація і прагматичне варіювання висловлення-подяки в англійському діалогічному мовленні

У статті висвітлено проблему соціокультурної та прагматичної мотивації вживання висловлення-подяки в англійському діалогічному мовленні. Визначено почуття вдячності та принцип увічливості як основні складники етико-психологічного змісту висловлення-подяки. Встановлено, що вибір комунікативної стратегії

© Чарікова І., 2013